

MAREK SZULAKIEWICZ
Toruń

FILOZOFIA POLSKA W PRZESZOWIE

R. Dupkala (red.), *Súčasn  podoby filozofovania a filozofie v pols'ku*, Prešov 2002, s. 110.

Filozofia rozwijała się w Polsce zawsze w łącności z filozofią europejską i reagowała na bodźce filozofii światowej. Polscy filozofowie utrzymywali (i utrzymują) ściśle kontakty z ośrodkami za granicą. Dość przypomnieć tu kilka nazwisk z niedawnej przeszłości: Abramowski studiuje w Szwajcarii i publikuje po francusku, Chwistek studiuje we Francji i publikuje po angielsku, Leśniewski publikuje po niemiecku, Łukasiewicz studiuje u Meinonga i publikuje po angielsku, niemiecku, francusku. To tylko przykłady, które można oczywiście mnożyć. Czasem te związki z zagranicą są tak silne, iż niektóre podręczniki nie mają jasności jeśli chodzi o narodowość myśliciela. I tu tylko dwa przykłady: w Gumpłowiczu widzi się często myśliciela austriackiego, w Bocheńskim filozofa szwajcarskiego. Niekiedy ów związek jest też tak silny, iż niektóre prace, chociaż pisane przez Polaków, to jednak wymagają wysiłku tłumacza, aby przełożyć je na język polski (Ingarden), niektóre zaś do dzisiaj nie są tłumaczone (Struve).

Nieco gorzej w tych relacjach z myślą zagraniczną było jednak z prezentacją filozofii polskiej na światowym forum. Tu bariery "przebicia się" były niekiedy bardzo mocne. Lecz i tu można powiedzieć, iż "wielka" filozofia i z tym sobie doskonale poradziła (Ingarden). Najgorzej jednak wyglądała sytuacja, jeśli weźmiemy pod uwagę więzy filozofii polskiej z naszymi najbliższymi sąsiadami, z filozofią krajów słowiańskich. Zaległości właśnie w tym wymiarze są olbrzymie, zaniedbania wręcz skandaliczne. Z radością należy jednak odnotować, iż są one w ostatnich latach wyraźnie odrabiane. Wystarczy wspomnieć, iż przeżywamy prawdziwy renesans w zainteresowaniach filozofią rosyjską w Polsce. Ale też wzrasta ostatnio zainteresowanie filozofią innych krajów słowiańskich. Coraz częściej przypomina się, iż na mapie filozoficznej Europy myślom Słowaków, Czechów, Ukraińców, Białorusinów, Bułgarów, Serbów, Słoweńców, Chorwatów należy się również poczesne

miejsce. Doniosłą rolę w "przebudzaniu" tej tematyki w Polsce odgrywają znane nazwiska współczesnej filozofii polskiej i ośrodki akademickie. Szczególnie podkreślić tu należy rolę jaką w przybliżaniu filozofii krajów słowiańskich odgrywa Cz. Głombik (Katowice) i St. Jedynak (Lublin). Wspomnieć należy też o cyklicznych konferencjach "filozofii słowiańskiej", które odbywają się od kilku lat w Rzeszowie z inicjatywy A. Zachariasza. Przypomnieć też należy specjalny numer "Principiów" (tom. XXIX, Kraków 2001), poświęcony filozofii czeskiej. Z nadzieją też należy przyjąć publikację pierwszego numeru pisma filozofów krajów słowiańskich "ΣΟΦΙΑ" (Rzeszów, 1/2001).

Recenzowana książka sytuuje się również w kręgu tych "dobrych zjawisk" współczesności, stwarzając szansę zbliżenia i współpracy międzysłowiańskiej na polu filozofii. Tym razem jest to prezentacja filozofii polskiej w Preszowie, mieście z tradycją Kolegium Ewangelickiego (1667), a dzisiaj wpływowym Uniwersytecie i silnym ośrodkiem filozoficznym, z którym od lat współpracuje Instytut Filozofii Uniwersytetu Śląskiego. Książka jest bowiem jednym z efektów pobytu przedstawicieli polskiej filozofii na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu w Preszowie. Owe "wykłady preszowskie" odbyły się w dniach 11-14 X 1999 roku i były przedstawione przez czterech polskich profesorów filozofii, reprezentujących dwa ośrodki uniwersyteckie, Uniwersytet Śląski i Uniwersytet Rzeszowski. Wykładowcami byli profesorowie: J. Bańka, Cz. Głombik, W. Sztumski i A. Zachariasz. Książka otrzymała estetyczną szatę graficzną, opatrzona została indeksem nazwisk, streszczeniami w językach angielskim, polskim i rosyjskim oraz życiorysami (wraz ze zdjęciem) autorów rozpraw.

Swoistym wstępem do zebranych w tym tomie wykładów jest tekst Prof. R. Dupkali - zarazem redaktora tomu - który przypomina losy filozofii polskiej w filozoficznej kulturze Słowacji. Nie jest to czas odległy, gdyż sięga on XIX wieku. Autor przedstawia najważniejsze nazwiska i teorie filozoficzne polskich myślicieli, które wzbudzały zainteresowanie filozofów czeskich i słowackich, ukazuje prace edytorsko-translatorskie oraz przedstawia obecność Polaków w słownikach filozoficznych.

Zamieszczone w recenzowanej książce spojrzenia na filozofię polską obejmują wyraźnie tylko wyodrębnione tematy. Książka zawiera bowiem pięć autonomicznych rozpraw, które łączy chęć ukazania nie tylko polskiej filozofii, ale również jej charakteru, wskazania przede wszystkim, że myśl polska to nie tylko recep-

cja filozofii Zachodu, ale też samodzielne studia i kierunki. Zważywszy, iż odbiorcą książki jest przede wszystkim czytelnik słowacki, tematy zostały tak dobrane, aby pozwalały uchwycić istotne znamiona współczesnej filozofii w Polsce, ale też pokazać jej przeszłość.

Pierwsza rozprawa, autorstwa A. Zachariasza pt. "Filozofia w Polsce - stan aktualny i perspektywy" (s. 11-28) ma charakter najogólniejszych rozważań nad filozofią polską i w Polsce. Autor stara się ukazać miejsce filozofii w Polsce nie strojąc od prezentacji wielostronnych związków i wzajemnych wpływów w jej obrębie. Rozprawa dąży przede wszystkim do opisu sytuacji filozofii w Polsce, ale nie wystrzega się komentarzy i ocen, ukazując formy, treści i sposób uprawiania współczesnej myśli filozoficznej. Niebagatelną zaletą - z punktu widzenia słowackiego odbiorcy - jest zawarta w tym krótkim tekście duża ilość informacji, począwszy od Witelona, przez prezentację głównych ośrodków uprawiania filozofii w Polsce po roku 1989, a skończywszy na poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie: Jakiej filozofii Polacy potrzebują?

Inny charakter ma rozprawa Cz. Głombika pt. "Od neoscholastyki do neotomizmu. Z nowszych dziejów filozofii katolickiej w Polsce" (s. 29-57). Autor - jeden z najlepszych znawców polskiej neoscholastyki - i tym razem prezentuje rozprawę o wybitnych walorach erudycyjnych, koncentrując swą uwagę na szczegółowym temacie, jakim są losy filozofii katolickiej, co zresztą nie przeszkadza mu formułować ogólniejszych wniosków na temat filozofii w Polsce. Zawarte w niej rozważania to nie tylko egemplifikacja polskiej filozofii katolickiej, ale również ukazanie szerokiego wachlarza źródeł i inspiracji. Autor wyróżnia dwa okresy powrotu tradycji scholastycznej w Polsce, pierwszy z nich, przed ukazaniem się encykliki Aeterni Patris oraz okres drugi, po encyklice Leona XIII. Czytelnik znajdzie tu szczegółowy wgląd w dzieje i obecną sytuację filozofii katolickiej w Polsce, omówienie roli prasy katolickiej, międzywojenne losy filozofii katolickiej i tomizm powojenny.

Odmiennej formy niż omówione wyżej studia, mają dwie rozprawy, których autorem jest J. Bańka. Nie mają one charakteru historycznego, lecz przedstawiają własne stanowisko filozofa z Katowic, które nazywa on recentywizmem. Pierwsza z nich "Recentywizm jako filozofowanie z duchem czasu" (s. 59-68) ukazuje perspektywy nowej filozofii, recentywistyczne spojrzenie na rzeczywistość i na historię. Druga z rozpraw "Charakter metody recentywistycznej w nauce i filozofii" (69-

85) przedstawia spojrzenie recentywizmu na podstawowe problemy filozofii, problemy epistemologiczne, cel nauki, prawdę, zjawisko.

Tom zamyka rozprawa W. Sztumskiego pt. "W kwestii rozumienia problemu istnienia" (s. 87-102). Jej autor - jeden z przedstawicieli współczesnej polskiej filozofii ekologicznej - formułuje pytanie "Co to znaczy, że coś istnieje, że istnieje jakiś obiekt naukowego poznania i jak się o tym przekonać?". Rozważania swoje prowadzi w duchu modnego dzisiaj ruchu ekofilozofii.

Jak łatwo dostrzec, recenzowana książka nie ma jednolitego charakteru, prace są zróżnicowane formalnie i merytorycznie. Refleksje w nich przedstawiane mają też różny charakter: od historycznego spojrzenia na filozofię polską, aż po rozważania teoretyczno-filozoficzne. Zważywszy jednak na cel tej prezentacji, jakim jest - jak pisze redaktor tomu - "pogłębienie znajomości współczesnych form uprawiania filozofii w Polsce", różnorodność ta jest jej zaletą. Rozprawy wzajemnie się dopełniają i tworzą całość teoretyczną. Podkreślić należy zatem, iż jest to dobrze przemyślany wybór zagadnień do prezentacji współczesnej filozofii polskiej. Stanowi on analityczno-krytyczne spojrzenie na przeszłość i teraźniejszość filozofii polskiej i filozofii w Polsce, zawierając też elementy oryginalne i twórcze. Książka spełnia zatem podwójną rolę. Po pierwsze - informacyjną: ci wszyscy, którzy będą chcieli zajmować się filozofią polską znajdą w niej potrzebne informacje, świetnie przedstawione i zinterpretowane. Książka daje bowiem orientację w jej obecnym stanie. Po drugie, publikacja może spełnić również rolę inspirującą do zainteresowania się filozofią polską i stanowić swoistą zachętę do podejmowania studiów na ten temat. Mimo dużego pakietu historycznego znajdzie w niej czytelnik słowacki również przeświadczenie, iż myśl polska jest "filozofia żywą", złożoną z propozycji jak najbardziej aktualnych. Ten niezbyt obszerny tom nie pretenduje oczywiście do miana kompendium wiedzy na temat filozofii w Polsce, ale z pewnością może stanowić impuls w tym kierunku, wypełniając lukę edukacyjną. Stanowi też udaną próbę uchwycenia i pokazania na konkretnych przykładach tych tendencji we współczesnej filozofii polskiej, które mają istotne znaczenie w polskiej i światowej myśli filozoficznej. Przeznaczona na rynek słowacki bezsprzecznie może też utwierdzać konieczność wzajemnego poznania i wzbogacania słowiańskiej myśli filozoficznej, pracując na rzecz dialogu i porozumienia.